

Додатково має діяти державна підтримка тих суб'єктів аграрної сфери, які виявлять бажання ці способи практично реалізувати. Це базові заходи, з яких має випливати державна енергетична політика у аграрній сфері. Найкраще закріпити ці основи у окремому нормативно-правовому акті, присвяченому виключно застосуванню альтернативних джерел енергії в сільському господарстві.

В. Ю. Уркевич

*д-р юрид. наук, професор кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Особисті селянські господарства є поширеною формою виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, про що свідчить хоча б те, що ці господарства на сьогодні забезпечують виробництво близько 85 % від загальної кількості овочів, молока – до 80 %, м'яса великої рогатої худоби – більше, ніж 75 %, м'яса свинини – біля 60 %.

Правове регулювання ведення таких господарств здійснюється приписами спеціального Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р., № 742-IV, згідно зі ст. 1 якого таке господарство визначається як господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

З цього визначення можна виокремити такі ознаки особистого селянського господарства: а) відсутність у нього статусу юридичної особи; б) ведення відповідної діяльності фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають; в) діяльність ведеться з метою задоволення особистих потреб; г) предметом діяльності є виробництво, переробка і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна такого господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Проте у цьому Законі також зазначається про те, що особисте селянське господарство – це господарська діяльність. Як відомо, визначення останньої закріплено у п. 1 ст. 3 Господарського кодексу України, згідно з яким під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг

вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Визначальною серед іншого є участь у такій діяльності суб'єктів господарювання, до яких належать: а) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку та б) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (п. 2 ст. 55 Господарського кодексу України). З наведеного можна підсумувати, що, оскільки особисті селянські господарства не належать до жодного з названих видів суб'єктів господарювання, то їм не можуть здійснювати господарської діяльності.

Зазначене аж ніяк не спростовується міркуваннями, висловленими в навчальній літературі з господарського права, що елементи господарських відносин мають (або можуть мати) місце в діяльності особистих селянських господарств: останні виробляють сільськогосподарську продукцію переважно для задоволення особистих потреб членів такого господарства (членів сім'ї), проте в разі реалізації надлишків такої продукції й надання послуг зеленого туризму селянські господарства виступають суб'єктами господарювання зі специфічним правовим статусом, адже такого специфічного правового статусу як щодо особистих селянських господарств, так і щодо будь-яких інших суб'єктів (осіб) законодавством України не передбачено.

Додатково звернемо увагу на те, що особисте селянське господарство ведеться фізичними особами з метою задоволення особистих потреб у сільськогосподарській продукції, і такі потреби задовольняються шляхом її виробництва, переробки і споживання. А все це вказує на те, що ці господарства не можуть відноситися до числа сільськогосподарських товаровиробників, бо вони не виробляють товарної сільськогосподарської продукції. В економічній літературі товаром вважається будь-яка продукція, призначена для продажу, а товарність визначається як форма суспільного виробництва, коли продукти виробляються не для власного споживання виробника, а для продажу, тобто для споживання іншими членами суспільства.

З огляду на зазначене, є недостатньо обґрунтованими останні новели законодавства України, що стосуються особистих селянських господарств. Йдеться про те, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12 лютого 2015 р., № 191-VIII було внесено зміни до низки нормативно-правових актів, у тому числі й до Закону України «Про особисте селянське господарство». Так, ст. 5 останнього доповнено новою частиною наступного змісту: «Земельні ділянки особистого селянського господарства можуть використовуватися для ведення особистого

селянського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства».

Навіть незважаючи на певну некоректність зазначеного нормативного припису (адже Земельний кодекс України оперує словосполученням «земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства», а не «земельні ділянки особистого селянського господарства»), він також породжує запитання, а чи можна вести ефективне товарне сільськогосподарське виробництво чи фермерське господарство на земельних ділянках площею 2 га (саме такі землі використовуються для ведення особистих селянських господарств згідно з законодавством України)? Також незрозуміло, яким чином зазначене положення щодо таких можливих варіантів використання земельних ділянок цих господарств співвідноситься із нетоварною природою особистого селянського господарства.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що правове регулювання ведення особистих селянських господарств в Україні далеке від досконалості. Новітні приписи законодавства України фактично ставлять під сумнів нетоварний характер діяльності з ведення особистих селянських господарств, що може негативно вплинути на їх подальше функціонування.

М. В. Шульга

професор, д-р юрид. наук, завідувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна проблема забезпечення сталого розвитку сільських територій комплексна та багатогранна. Її виникнення зумовлене низкою факторів, у тому числі непродуманим проведенням земельної та аграрної реформ, у процесі реалізації яких здійснювався безуспішний пошук дбайливого господаря на землі, та відбулося подрібнення земельних ділянок сільськогосподарського призначення за результатами їх приватизації. Дослідженням цієї проблеми опікуються представники різних правових наук. Правове забезпечення сталого розвитку сільських територій сьогодні здійснюється нормами земельного, аграрного, адміністративного та інших галузей законодавства.

Перехід України до ринкових умов господарювання змінив вектор державної аграрної політики, основними складовими якої Законом України від 18 жовтня 2005 р. «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» визнано розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій. Сталий розвиток сільських територій можливий лише через їх комплексний розвиток. В основі останнього лежить збалансоване поєднання економічної, екологічної та соціальної складових.